

WSTĘP

Charakterystyczne dla współczesnej cywilizacji głębokie przemiany polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe dotyczą niemal wszystkich sfer życia człowieka. Nasilające się procesy i zjawiska globalizacji, migracji, wielokulturowości, dynamiczny rozwój nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym zwłaszcza mediatyzacja rzeczywistości społecznej, a także radykalne przemiany rodziny stawiają nowe wyzwania przed jednostką i społeczeństwem. Konieczność przygotowania człowieka do funkcjonowania w warunkach nieustannej zmiany, w rzeczywistości określanej mianem płynnej nowoczesności, generuje nowe oczekiwania wobec edukacji, implikuje dokonywanie przekształceń w systemie oświatowym, ale przede wszystkim skłania do głębokiej refleksji nad współczesnymi warunkami rozwoju, wychowania i kształcenia. Stąd potrzeba podejmowania – zarówno w obszarze teorii, jak i praktyki edukacyjnej – działań reformatorskich oraz poszukiwania coraz lepszych rozwiązań odpowiadających potrzebom współczesnego człowieka i społeczeństwa.

Autorzy przygotowanej publikacji włączają się w dyskusję nad nowymi wymiarami wczesnej edukacji dziecka. Tematyka tekstów ogniskuje się wokół zagadnień związanych z aktualnymi problemami opieki, wychowania i kształcenia dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Autorzy poruszają kwestie dotyczące wyzwań stojących przed osobami, instytucjami, organizacjami zaangażowanymi w tworzenie warunków sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi i edukacji ukierunkowanej na jak najpełniejsze wykorzystanie potencjału dziecka. Zaprezentowane artykuły – zawierające zarówno analizy teoretyczne, jak i wyniki badań empirycznych – ukazują szeroki wachlarz czynników mających istotne znaczenie dla wysokiej jakości funkcjonowania najmłodszych w zmieniającej się rzeczywistości.

Przygotowaną publikację otwiera teoretyczne opracowanie **Stanisławy Włoch** poświęcone pedagogice transgresyjnej w wychowaniu przedszkolnym. Działania transgresyjne związane z dążeniami do przekraczania granicy aktualnych osiągnięć przenikają współczesną kulturę, w tym edukację. Autorka analizuje pojęcie transgresji z wielu perspektyw teoretycznych, określa warunki stymulujące rozwój osobowości wychowanków zgodnie z założeniami edukacji transgresyjnej oraz

wyznacza perspektywy urzeczywistniania pedagogiki transgresyjnej na najniższym szczeblu edukacyjnym.

Wraz z nowym porządkiem społeczno-polityczno-gospodarczym zaistniałym w wyniku transformacji w Polsce pojawiła się ideologia neoliberalizmu, która zaznaczyła się także w przestrzeniach edukacyjnych. Znaczenie doktryny neoliberalnej w kreowaniu życia współczesnego człowieka, a przede wszystkim oczekiwania społeczeństwa neoliberalnego wobec dziecka w wieku przedszkolnym oraz wskazanie jej wymiarów (wartości) w kontekście zabawy dziecka w wieku przedszkolnym, stały się przedmiotem uwagi **Kingi Kuszak**.

Z kolei **Jolanta Andrzejewska**, wykorzystując materiał empiryczny uzyskany na podstawie wieloletnich badań, dokonuje analizy szeroko rozumianej przestrzeni edukacyjnej obejmującej salę przedszkolną, inne pomieszczenia w przedszkolu, środowisko na zewnątrz placówki przedszkolnej (ogród przedszkolny, plac zabaw, droga do placówki) oraz środowisko lokalne (instytucje użyteczności publicznej, społeczności, stowarzyszenia, zakłady pracy). Zaprezentowane w artykule rozważania skłaniają do refleksji nad niewykorzystanym potencjałem sali przedszkola i koniecznością animacji nowych miejsc uczenia się dziecka, wykraczających poza placówkę przedszkolną.

Interesujące wnioski na temat interakcji między nauczycielkami a dziećmi w przedszkolu wyprowadza **Bożena Pietryczuk**. Autorka zwraca uwagę na rozbieżności między deklarowanym a rzeczywistym sposobem komunikowania się nauczycielek z wychowankami. Na podstawie przeprowadzonych badań podejmuje próbę określenia wpływu analizowanych interakcji na kształtowanie płci społeczno-kulturowej dzieci.

Opracowanie **Iwony Zwierzchowskiej** jest głosem w dyskusji dotyczącej funkcjonowania coraz większej liczby placówek edukacyjnych wykorzystujących założenia koncepcji pedagogicznej Marii Montessori. Analiza zgromadzonego materiału empirycznego pozwala określić, w jakim stopniu wybór przedszkola Montessori jest efektem racjonalnej decyzji rodziców i faktycznego przekonania o wartości systemu pedagogicznego Montessori, a na ile jest „dziełem przypadku” czy też mody na niekonwencjonalne modele kształcenia.

Obserwowany od drugiej połowy XX wieku wzrost zainteresowania dzieckiem i dzieciństwem – najczęściej w ujęciu psychologicznym, socjokulturowym oraz historycznym – znajduje swój wyraz w wielu rozważaniach i publikacjach. Niecodzienny punkt widzenia w próbie określenia istoty dzieciństwa przyjmuje **Sabina Guz**. Autorka podejmuje empiryczne refleksje dotyczące dziecięcej koncepcji fenomenu dziecka i dzieciństwa. Jej relacja ujawnia obraz omawianych kategorii pojęciowych kreowanych w świadomości dzieci kończących edukację przedszkolną i wczesnoszkolną, ich stosunek do własnego etapu życia, dostrze-

gane obowiązki i ograniczenia charakterystyczne dla okresu dzieciństwa, a także marzenia i źródła ich emocji.

Istotną problematykę dotyczącą znaczenia wsparcia społecznego udzielanego przez szkołę uczniom przekraczającym próg edukacji przedmiotowej i wchodzącym w rolę czwartoklasisty podejmuje **Renata Michalak**. Autorka charakteryzuje uwarunkowania adaptacji ucznia do roli czwartoklasisty, określa istotę wsparcia uczniów przejawiających zróżnicowane strategie adaptacji do roli czwartoklasisty oraz opisuje zadania nauczycieli (na różnych szczeblach edukacyjnych) efektywnie wspierających uczniów w procesie konstruowania roli czwartoklasisty.

Wychowanie ku wartościom powszechnie uznawane jest za jedno z najważniejszych zadań szkolnej edukacji. Znalazło to potwierdzenie w dwóch kolejnych opracowaniach. **Marta Buk-Cegiełka** porusza problem dotyczący wychowania ku wartościom dzieci w młodszym wieku szkolnym w świetle ich integralnego rozwoju. Autorka opracowania dokonuje analizy treści zawartych w podstawie programowej dla I etapu edukacyjnego w celu odpowiedzi na pytanie, jakie szanse wychowania ku wartościom stwarza aktualna podstawa programowa w świetle integralnego rozwoju dziecka w młodszym wieku szkolnym. **Krystyna Chałas i Ewelina Winiarczyk** koncentrują się natomiast na zagadnieniu introcepcji wartości moralnych na poziomie wczesnej edukacji. Rozważania teoretyczne autorek oraz dokonana przez nie analiza treści podstawy programowej dla klas I–III szkoły podstawowej uzupełnione są – cennym dla praktyki edukacyjnej – wskazaniem zadań dla nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej.

Przyszłość praktyki wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej będą tworzyć aktualnie uczący się studenci. Ich kształcenie stanowi długotrwały i złożony proces, a zdobycie teoretycznego i metodycznego przygotowania do pracy nie jest wystarczające, by początkujący nauczyciele odnosili sukcesy edukacyjne, odczuwali satysfakcję z podjętej roli zawodowej, by byli autentyczni w oczach dzieci/uczniów. W tym wypadku niezbędna jest identyfikacja z określonymi paradygmatami pedagogicznymi oraz umiejętność wykorzystania ich w planowaniu i organizowaniu procesu uczenia się dzieci, a także szeroka orientacja w dynamicznie zmieniającym się obszarze spraw społeczno-kulturalnych. Tych zagadnień dotyczą opracowania Małgorzaty Centner-Guz, Barbary Dudel i Małgorzaty Głóskowskiej-Sołdatow.

Studenci specjalności pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna są przygotowywani m.in. do bycia pośrednikiem między dzieckiem i książką. Zadanie to mogą realizować efektywnie, jeśli sami będą orientować się w wartościach książek dla młodego odbiorcy i przejawiać osobiste preferencje związane z wydawnictwami dla dzieci. Badania dotyczące wartościowania ilustracji książkowych wykonanych w różnych konwencjach i stylistyce relacjonuje **Małgorzata Centner-Guz**. Au-

torka analizuje zgromadzony materiał leksykalny, dotyczący odczuć związanych z percepcją ilustracji książkowej z perspektywy kategorii ocen dzieł malarskich oraz kategorii wartościowania leksykalnego wyrażającego osobisty stosunek do percypowanych obrazów.

Barbara Dudel włącza się w nurt dyskusji na temat możliwości dokonywania zmian w polskiej edukacji związanych z realizacją idei emancypacyjnych. Autorka wychodzi z założenia, że doświadczenia edukacyjne studentów zdobyte w czasie studiów i oparte na możliwości emancypowania się będą skutkowały konstruowaniem własnej koncepcji edukacyjnej prowadzącej do emancypacji uczniów. Autorka poszukuje wyznaczników edukacji zorientowanej na samodzielne, krytyczne i twórcze działania uczniów w konstruowanych przez studentów pedagogiki wczesnoszkolnej projektach edukacyjnych. Analizuje w związku z tym formułowane cele jednostek metodycznych i ich uzasadnienia, sposoby realizacji projektów oraz planowaną w nich rolę nauczyciela.

Małgorzata Głowska-Sołdatow natomiast prezentuje autorskie badania dotyczące studenckich koncepcji edukacji przyrodniczej w klasach I–III. Autorka wyraża przekonanie, że kompetentny nauczyciel edukacji przyrodniczej jest gwarantem rzetelnie zrealizowanych celów edukacji w tym zakresie. Jednocześnie podkreśla, iż treści zawarte w podstawie programowej dotyczące interesującego ją obszaru mają charakter multidyscyplinarny, co wymaga wypracowania nowego podejścia do uczenia się przyrody przez dzieci, a tym samym nowej i efektywnej koncepcji kształcenia przyrodniczego. W opracowaniu autorka prezentuje studenckie wizje edukacji przyrodniczej (jej istotę i cele) oraz sposobów jej realizacji.

Przygotowany wielowątkowy tom jest zbiorem refleksji nad wybranymi aspektami funkcjonowania i edukacji dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Zaprezentowane opracowania nie wyczerpują podjętej problematyki, ale wyrażamy nadzieję, że – zgodnie z intencją autorów – staną się inspiracją do dalszych studiów i badań w zakresie pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej.

*Sabina Guz
Małgorzata Centner-Guz
Iwona Zwierzchowska*